

Allemaal instappen!

Op reis met de tram

Ga je mee logeren?

Met de tram naar tante Jo!

ERFGOEDPROJECT

groep

4

groep
4

Handleiding

Met de tram naar tante Jo!

Inleiding

Een ansichtkaart van tante Jo en een oude koffer nemen de leerlingen mee naar het Roden van honderd jaar geleden. Tante Jo nodigt haar neefje Bocke en haar nichtje Martje uit om bij haar te komen logeren. Tante Jo woont in Groningen. Om daar te komen, moeten Bocke en Martje met de tram reizen.

Vier lessen lang leven de leerlingen met Bocke en Martje mee. Wat schrijven ze terug aan tante Jo? Wat nemen ze mee als ze gaan logeren? Hoe laat gaat de tram? Waar kun je een kaartje kopen? Wat kost een kaartje? Mag je zomaar in de eerste klas gaan zitten? Wat doet de conducteur? Welke sporen van de tram zijn nu nog in Roden te vinden? En welke avonturen beleven Martje en Bocke tijdens hun reis naar tante Jo? Het gebruik van historisch bronmateriaal zoals foto's, kaarten en ansichtkaarten, zorgt er voor dat de leerlingen zich beter kunnen inleven in de wereld van honderd jaar geleden.

'Met de tram naar tante Jo' is het vervolg op het erfgoedproject 'Help! De tram is weg!', waarin de leerlingen ontdekken dat er een tram door Roden reed.

Doelgroep

groep 4

Algemene leerdoelen

De leerling:

- maakt kennis met de tram als lokaal erfgoed en leert dit te waarderen;
- raakt betrokken bij de eigen omgeving;
- leert werken met primaire historische bronnen;
- oefent met zich inleven in 'de ander'.

Handleiding

Met de tram naar tante Jo!

'Met de tram naar tante Jo!' sluit aan bij de volgende kerndoelen:

Nederlands

1	De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.
12	De leerlingen verwerven een adequate woordenschat en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden. Onder 'woordenschat' vallen ook begrippen die het leerlingen mogelijk maken over taal te denken en te spreken.

Tijd

51	De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.

Kunstzinnige Oriëntatie

54	De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.
56	De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Opzet van het project

Les 1 - Ik ga op reis en ik neem mee....

Wat zit er in die oude koffer? En van wie zijn die spullen? De leerlingen maken kennis met Bocke, Martje en Tante Jo en gaan in gesprek over uit logeren gaan.

Les 2 - Eerst een kaartje kopen!

Aan de hand van oude bronnen reconstrueren de leerlingen het reizen met de tram.

Les 3 - Terug in de tijd

De leerlingen maken een wandeltocht door het dorp aan de hand van oud beeldmateriaal en verhalen over de tram.

Les 4 - Bijna bij tante Jo

Het project sluit af met een spel waarin de tramreis van Bocke en Martje centraal staat. Lukt het alle hindernissen onderweg te overwinnen en op tijd bij tante Jo te komen?

Optionele les: Opa of Oma in de klas

Nodig een (overgroot)opa of (overgroot)oma uit in de klas die nog heeft meegemaakt dat de tram door Roden reed en kan vertellen over het dagelijks leven net voor of na de oorlog.

Bij dit project hoort een leskoffer. Deze is op te halen bij de bibliotheek in Roden.

groep

4

Handleiding

Met de tram naar tante Jo!

Achtergrondinformatie

Een goede handleiding bij het bespreken van historische foto's en ander beeldmateriaal:

Kijken naar kunstwerken m.b.v.

Visual Thinking Strategies

<https://www.slo.nl/@12567/po-kunstzinnige/>

Filmfragmenten

Filmbank Groningen:

www.filmbankgroningen.nl

Met de tram naar de vakantieschool in Roden (AV0320) van 2.23 tot 7.10 min.

'Op de rails', van Groningen naar Leek (AV0107) van 8.49 tot 10.40 min.

Filmbank Drenthe:

<https://www.drentsarchief.nl/onderzoeken/film-en-geluid>

De tram in Roden: AV1515

De NTM: AV3589

groep

4

Les 1

Ik ga op reis en ik neem mee...

Ineens ligt er een mysterieuze oude koffer in de klas. Als de leerlingen de koffer openmaken, ontdekken ze kleding, speelgoed en toiletspullen. Van wie is deze koffer en wat doet die koffer in de klas? Dan blijkt er ook een oude ansichtkaart in te zitten. De kaart komt van tante Jo. Tante woont in Groningen en nodigt haar neefje Bocke en nichtje Martje uit om bij haar in Groningen te komen logeren. Om bij tante Jo te komen, reizen Bocke en Martje met de tram van Roden naar Groningen.

Nodig:

koffer met logeerspullen, ansichtkaart, dik karton

Doen:

- Kopieer de ansichtkaart en de tekst. Plak de foto op de ene kant van het karton en de tekst op de andere kant. Stop de ansichtkaart ook in de koffer, op zo'n manier dat de kaart niet direct zichtbaar is.
- Kopieer de lesbladen bij les 1.

Duur:

50 minuten

Lesdoelen

De leerling:

- maakt kennis met de hoofdpersonen Bocke en Martje;
- activeert zijn of haar voorkennis over de tram uit groep 3;
- oefent werken met primaire historische bronnen;
- oefent met inleven in 'de ander'.

Stap 1

Vertel de leerlingen dat u een koffer heeft gevonden, maar niet weet van wie de koffer is. Maak samen met de leerlingen de koffer open. Wat zit er in? Hebben de leerlingen een idee waar de spullen die in de koffer zitten voor zijn? Wanneer neem je dit soort spullen mee? Zouden het spullen van nu zijn? Of van vroeger? Waar kun je dat aan zien?

Stap 2

Wat staat er op de voorkant van de kaart? Weten de leerlingen waar deze foto gemaakt is? Wat zou deze kaart met de koffer te maken hebben? Lees de kaart voor. Wie zouden Bocke en Martje zijn? Wie heeft de kaart geschreven? Wat vraagt tante Jo? Waar woont tante Jo? Wanneer is de kaart geschreven? Hoe oud is de kaart ongeveer? De leerlingen concluderen dat de koffer van Bocke en Martje is.

Stap 3

Praat met de klas over logeren. Wie gaat er wel eens logeren? Bij wie? Hoe lang? Hoe ga je ernaar toe? Reis je alleen? Of word je gebracht?

groep

4

Les 1

Ik ga op reis en ik neem mee...

Wat doe je daar? etc. Hoe reizen Martje en Bocke naar tante Jo? Wat weten de leerlingen nog van het project 'Help! De tram is weg!' Activeer de voorkennis over de tram.

Stap 4

De leerlingen maken opdracht 1. Hierin schrijven zij een ansichtkaart aan tante Jo, waarin ze vertellen dat ze graag komen logeren. Laat een aantal leerlingen hun kaart voorlezen. Bespreek samen de opdracht.

Antwoorden opdracht 1:

eigen antwoord

Stap 5

Wat neem je mee als je gaat logeren? Zouden Bocke en Martje honderd jaar geleden hetzelfde hebben meegenomen als jij nu?

De leerlingen maken opdracht 2. Welke spullen nemen Bocke en Martje mee naar tante Jo? Leg duidelijk uit dat de leerlingen goed moeten kijken of het voorwerpen van nu of voorwerpen van vroeger zijn. (Waar herken je een oud voorwerp aan?)

Projecteer de voorwerpen op het digibord en bespreek na. Wat nemen de kinderen mee? Verschilt dat van wat je nu meeneemt als je gaat logeren?

Antwoorden opdracht 2:

Martje en Bocke nemen de volgende oude voorwerpen mee: knuffelbeer, nachthemd, lange onderbroek, blikje tandpasta en Karnemelk Zeep.

Extra:

Speel het spel: Ik ga op reis en ik neem mee... De eerste leerling noemt een voorwerp, de tweede leerling noemt het voorwerp van leerling 1 en een nieuw voorwerp, de derde leerling noemt voorwerp 1 en 2 en een eigen voorwerp etc. Wie kan de meeste voorwerpen onthouden?

Extra:

Laat de kinderen een tekening van Bocke en Martje maken, zodat beide kinderen meer voor de leerlingen gaan leven. Hang de tekeningen op in de klas. Bekijk eventueel foto's van honderd jaar geleden om te kijken wat voor kleren Bocke en Martje droegen. In de beeldbank van het RHC Groninger Archieven zijn ook oude foto's van Roden en omgeving te vinden.

www.beeldbankgroningen.nl

Het Drents Archief heeft de meeste foto's i.v.m. auteursrecht offline gehaald.

www.drentsarchief.nl/onderzoeken/beeldbank

groep

4

Les 1

Ik ga op reis en ik
neem mee...

Ansichtkaart

Bron: Groninger Archieven

BRIEFKAART

Groningen, 25 juli 1922

Lieve Bocke en Martje,
Hoe gaat het met jullie? En met Annigje, Johannes, Henk en de kleine Jantje? Doe ze de groeten van mij. Is ook alles goed met vader en moeder? Ik kijk er naar uit dat jullie komen logeren. Komen jullie volgende week dinsdag met de tram naar Groningen? Ik zal jullie van het station halen.

Lieve groet, Tante Jo

Aan:
Bocke en Martje
Leeksterweg
Roden

groep

4

Opdracht 1

Een kaart voor tante Jo

Vul de kaart in.

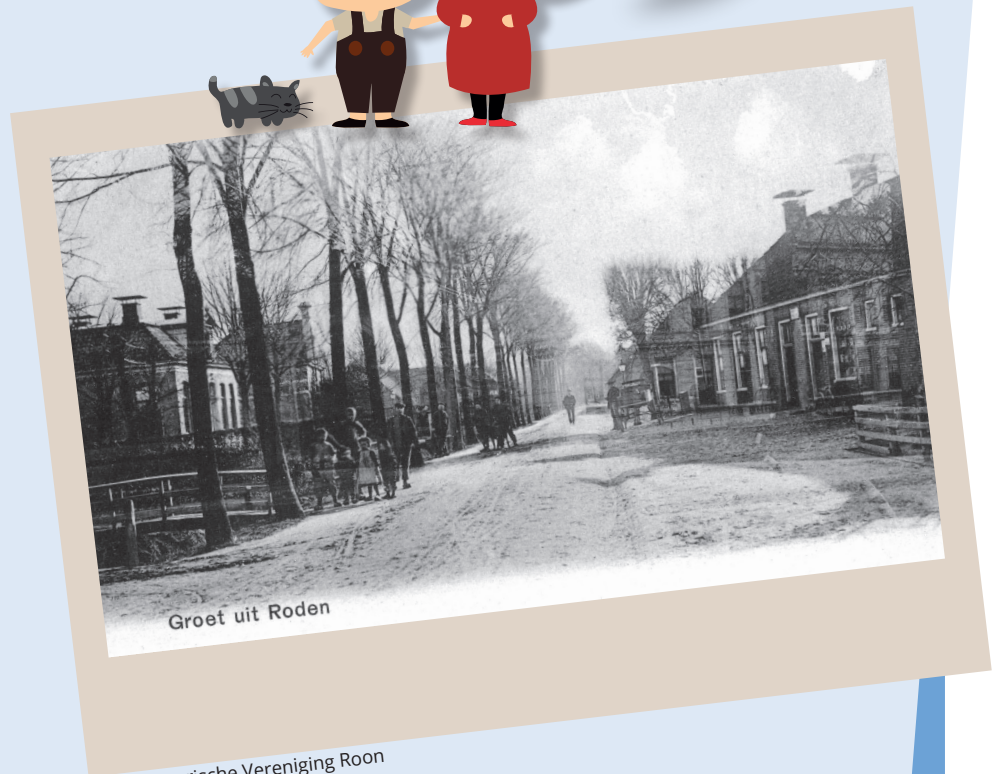
Bocke en Martje schrijven een kaart aan tante Jo.

Ze vertellen:

- Hoe het met ze gaat;
- Dat ze graag komen logeren;
- Durven ze alleen met de tram te reizen?

Vergeet het adres op de kaart niet:

Tante Jo
Vlasstraat 24
Groningen

Bron: Historische Vereniging Roon

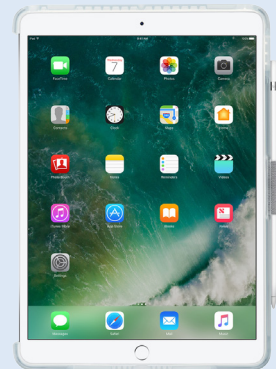

groep
4

Opdracht 2

Wat nemen we mee?

Wat nemen Martje en Bocke mee naar tante Jo? Trek je een lijn van het voorwerp naar de koffer? Kijk goed of het voorwerp van vroeger of nu is.

groep

4

Les 2

Eerst een kaartje kopen!

Het is bijna zover. Bocke en Martje gaan naar tante Jo. Waar kopen ze het kaartje voor de tram? Hoe duur is dat kaartje? En hoe lang duurt de reis naar Groningen? Aan de hand van historisch bronmateriaal, zoals oude foto's en kaarten, gaan de leerlingen mee in de voorbereidingen die Bocke en Martje voor hun reis treffen.

Nodig:

lesbladen bij les 2

Doen:

- Kopieer de lesbladen bij les 2

Duur:

30 minuten

Lesdoelen

De leerling:

- kan in eigen woorden vertellen over het reizen met de tram honderd jaar geleden;
- oefent met het werken met primaire historische bronnen;
- oefent met het inleven in 'de ander'.

Opdracht 1

Tip: projecteer de kaart op het digibord.

Ga naar www.beeldbankgroningen.nl en zoek op kaart NL-GnGRA_1536_5823

De leerlingen kunnen de opdracht in tweetallen maken. Bespreek na.

Antwoorden:

a, b en c: zie kaart, d: eigen antwoord, e Roden, Peize, Groningen, f: Nietap, Leek, Tolbert, Niebert, Nuis, Marum, Drachtstercompagnie, Drachten.

Opdracht 2

De tram deed 40 minuten over de afstand Roden – Groningen. De tram mocht nergens harder dan 20 kilometer per uur en in de dorpen moest stapvoets worden gereden. Ook stopte de tram tussen Drachten en Groningen maar liefst 47 keer. De tram reed 6x per dag het traject Drachten – Groningen en v.v. Op dinsdag reed er een extra vroege tram, voor de vele boeren die naar de veemarkt in Groningen wilden. Hoe lang doe je er nu over als je naar Groningen reist? Welke vervoersmiddelen zijn er?

Antwoorden:

c: 26 minuten / d: sneller

Opdracht 3

Vertel de leerlingen dat er vroeger niet met euro's maar met guldens werd betaald.

Praat over de verschillende klassen in de tram. Op de meeste stations waren er ook wachtruimtes voor de 1^e, 2^e en 3^e klasse. Hoe is dat nu? Waar koop je nu een kaartje voor de trein of bus? Bespreek bijvoorbeeld de OV-chipkaart.

groep
4

Les 2

Eerst een kaartje kopen!

Opdracht 4

Bespreek de verschillende beroepen rondom de tram met de leerlingen. Wat doet een conducteur? Wat doet de machinist? De oude stoomtrams hadden een stoker aan boord, die kolen op het vuur moest gooien, zodat de tram kon rijden. De stoker zat naast de machinist.

Om te zien hoe een stoomtram/trein werkte, kijkt u de aflevering van Het Klokhuis over de eerste trein in Nederland.

<https://schooltv.nl/video/het-klokhuis-canon-de-1e-spoorlijn/>

Een andere functie bij de tram was die van 'stationschef'. De stationschef was verantwoordelijk voor een goede gang van zaken op het station. Hij moest toezien op het laden en lossen van goederen, brieven, de verkoop van de kaartjes en gaf het sein als de tram mocht vertrekken.

De familie Ekas bemande de halte in Roden. Vader Wiebe Ekas was niet alleen stationschef. Hij was ook verantwoordelijk voor de tramrails. Iedere dag moest hij controleren of er geen problemen met het spoor waren. Omdat Wiebe daardoor veel weg was, verkocht zijn vrouw Klara de kaartjes voor de tram. In het begin deed ze dat door een raam van de woonkamer. De kinderen van Klara en Wiebe hielpen ook mee. De jongens liepen met een handkar door Roden om goederen af te leveren. De meisjes hielpen hun moeder met het verkopen van de kaartjes.

Antwoorden:

de conducteur staat links op de foto; hij heeft een mooi uniform aan. De machinist staat naast hem. De goederen wagons zijn de wagons zonder ramen. De wagons voor personenvervoer hebben wel ramen.

4d: aardappelen

Filmpje van het Drents Archief over aardappelvervoer per spoor: <https://www.youtube.com/watch?v=4tD0XqagZ2U>

groep
4

Opdracht 1

Waar gaan we langs?

Bocke en Martje gaan met de tram naar tante Jo. Langs welke dorpen liep het spoor? Dat zoek je in deze opdracht uit.

Bron: Groninger Archieven. Kaart uit 1914.

groep
4

Opdracht 1

Waar gaan we langs?

Nodig:

kleurpotloden

Deze kaart is meer dan honderd jaar oud. Je ziet waar vroeger tram- en treinsporen liepen. Dat zijn de zwart-wit geblokte lijntjes.

- Bocke en Martje wonen in Roden. Zoek Roden op de kaart op en zet er een blauwe streep onder.
- Tante Jo woont in Groningen. Zet een groene streep onder Groningen.
- De tramlijn is zwart met wit op de kaart. Kleur de tramlijn tussen Roden en Groningen rood.
- Welke andere dorpen herken je op deze kaart?

- Door welke dorp komen Bocke en Martje onderweg naar tante Jo? Kijk op de kaart en zet er een rode streep onder.
- Door welke dorpen kom je als je vanuit Roden naar Drachten reist?

groep

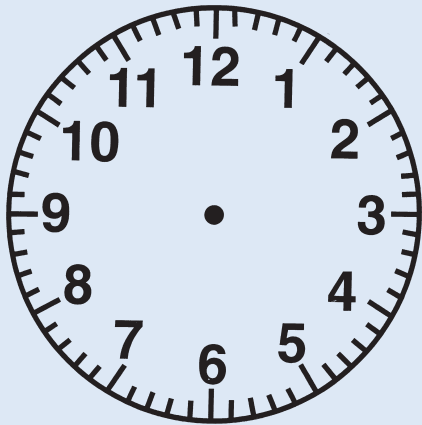
4

Opdracht 2

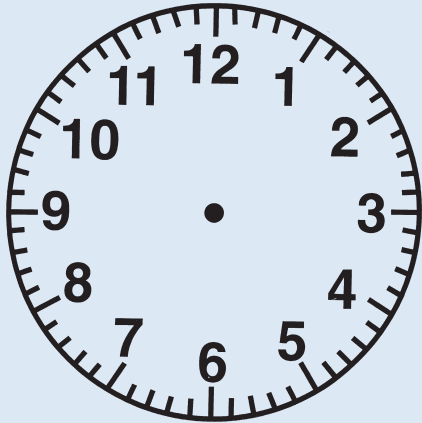
Hoe laat gaat de tram?

**Martje en Bocke moeten op tijd bij de tramhalte zijn.
Moeder brengt ze weg.**

- a. De tram naar Groningen vertrekt om tien voor elf. Teken de juiste tijd op de klok.

- b. Bocke en Martje komen om half 12 aan in Groningen. Teken de juiste tijd op de klok.

- c. Hoe lang duurde de reis van Roden naar Groningen?

_____ uur en _____ minuten

- d. Nu rijdt er een bus tussen Roden en Groningen. De reis duurt 26 minuten.
Dat is *sneller* / *langzamer* dan de tram.

groep
4

Opdracht 3

Eerst een kaartje kopen!

Nodig:

kleurpotloden

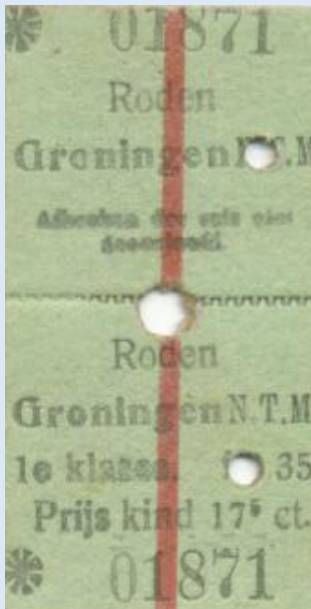
'Twee kinderkaartjes naar Groningen alstublieft.' Bocke en Martje kopen samen met moeder bij mevrouw Ekas een kaartje voor de tram. Klara Ekas is getrouwd met Wiebren, de baas van de halte. Moeder telt centen en stuivers uit. Gelukkig zijn ze op tijd. Wie de tram mist, moet wachten tot twee uur vanmiddag.

Je ziet twee oude tramkaartjes.

a. Welke reis maak je met kaartje 1? En met kaartje twee?

Kaartje 1: van _____ naar _____

Kaartje 2: van _____ naar _____

Kaartje 1

Kaartje 2

b. Streek door: Het groene kaartje is voor de *eerste* / *tweede* / *derde* klasse in de tram. Deze kaartjes waren het *goedkoopst* / *duurst*. Met dit kaartje zat je op een *harde* / *zachte* stoel.

Wist je dat:

- Je mag niet overal zitten in de tram. Je koopt een kaartje voor de eerste, tweede of derde klasse.
- Rijke mensen reizen eerste klasse. Zij zitten op een zachte stoel.
- De meeste mensen reizen derde klasse. Zij zitten op een houten bank.
- Er gaan niet alleen mensen met de tram mee, maar ook spullen. Zoals hout, kunstmest, aardappelen, melk, postpakketjes en dieren.

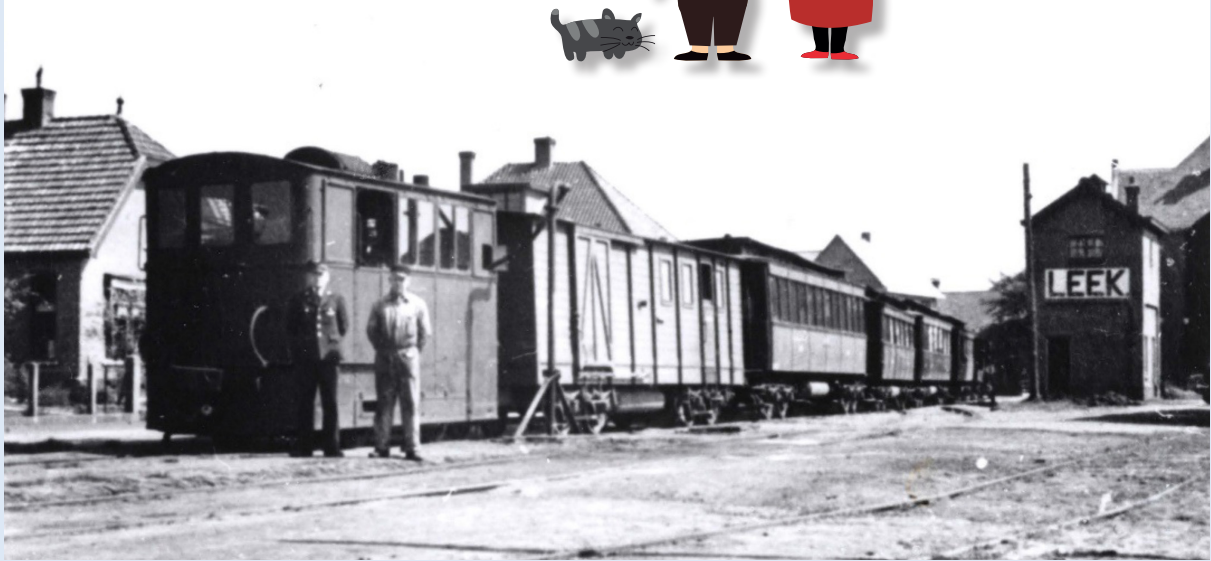

groep
4

Opdracht 4

Wie bestuurt de tram?

Het station in Leek. Bron: Historische Kring Leek e.o.

Nodig:

kleurpotloden

'Bocke, pas goed op de kaartjes!' zegt moeder. 'Jullie moeten ze in de tram laten zien.'

a. Kruis aan: Aan wie moeten Martje en Bocke hun kaartje laten zien?

- de machinist
- de conducteur
- Meneer Ekas, de baas van het station

Zie jij deze man op de foto? Hij heeft een mooi pak aan. Zet er met rood een streep onder.

b. Kruis aan: Wie bestuurt de tram?

- de machinist
- de conducteur
- de baas van het station

c. Zie jij de bestuurder op de foto? Zet er een blauwe streep onder.

d. De tram nam niet alleen mensen, maar ook spullen mee. Op de foto zie je wagons voor spullen en mensen.

- Kleur de wagons voor mensen geel.
- Kleur de wagons voor spullen blauw.
- Kleur de locomotief rood.

groep
4

Opdracht 4

Wie bestuurt de tram?

Historische Vereniging Roon

e. 'Nog één wagon. Dan zijn we klaar!' De mannen op de foto laden de tram uit. De man die op de zakken zit, is Wiebe Ekas, de stationsbaas.

Kijk goed naar de zakken. Wat zou erin zitten? Kruis het goede antwoord aan.

- aardappels hout brieven

groep

4

Opdracht 5

Op het perron

Nodig:

kleurpotloden of stiften

De halte in Roden, bron: Historische Vereniging Roen.

Martje en Bocke wachten voor het station op de tram. ‘Duurt het nog lang?’ vraagt Bocke ongeduldig. Hij kan niet wachten om tante Jo weer te zien. Hé Bocke! Ga je naar Groningen?’ Wiebren loopt met zijn handkar naar Bocke toe. Wiebren is de zoon van de stationschef. Hij bezorgt de pakjes die met de tram komen met de kar in Roden. Bocke knikt. ‘Samen met mijn zus. Moeder gaat niet mee!’ ‘Dapper hoor’, lacht Wiebren. ‘Niet bij de verkeerde halte uitstappen hè?’

- Wie of wat zie je op de foto?

- Teken Martje en Bocke samen met moeder voor de halte in Roden.
Teken ook Wiebren met zijn handkar.
- Wat vind je het meest bijzonder aan deze foto?

groep

4

Les 3

Terug in de tijd

Hoe ziet de plek waar de tramhalte stond er nu uit? Wat ligt er op de plek waar vroeger de tram langs reed? Welke sporen van de tram zijn er nog in Roden te vinden? In deze les beleven de leerlingen het erfgoed buiten de school. De leerlingen beginnen aan de Leeksterweg, waar Bocke en Martje wonen en volgen het spoor richting het station naar de Groningerstraat. Ondertussen onderzoeken de leerlingen met behulp van historische foto's wat er in honderd jaar is veranderd en wat hetzelfde is gebleven. Ook bedenken de leerlingen een plan om de tram weer zichtbaar te maken voor voorbijgangers.

Nodig:

lesbladen bij les 3

Doen:

- Regel tijdig begeleiding van ouders;
- Print de foto's met de vragen op de achterkant, bijvoorbeeld op A3. Lamineer de foto's eventueel. Druk van iedere foto meerdere exemplaren af, zodat iedereen de foto goed kan zien op locatie.

Lesdoelen

De leerling:

- oefent met vroeger en nu, verandering en continuïteit;
- denkt na over het behoud en het zichtbaar maken van erfgoed;
- weet waarom de komst van de tram in 1913 een grote verandering in het leven van de inwoners van Roden was;

- ontdekt waar het tramspoor liep en wat er nu op de plek van het tramspoor ligt.
- maakt kennis met verhalen over de tram.

Duur:

90 minuten

Extra opdracht voor na de wandeling:

In Roden zijn geen zichtbare sporen van de tram meer te vinden. Hoe zou je toch aan inwoners van Roden en toeristen kunnen laten zien dat er vroeger een tram door het dorp liep? De leerlingen kunnen hun ideeën bijvoorbeeld uitwerken tot een 'informatiebord' over de tram, waarbij ze foto's of tekeningen combineren met tekst.

groep

4

Les 3

Terug in de tijd

1

Route

1. De route start ter hoogte van **Leeksterweg 8**. Laat hier **foto 1** zien.

2

2. Loop vervolgens richting het centrum en stop bij de **bushalte**. Het tramspoor liep over de huidige bushalte. Laat **foto 2** zien.

3

3. Volg het tramspoor verder door schuin de **Touwslager** over te steken en de **parkeerplaats** op te gaan. Loop over de parkeerplaats tot u bij de ingang van de **Wilhelminastraat** bent. Laat daar **foto 3** zien.

groep
4

Les 3 Terug in de tijd

4

4. Op het braakliggende stuk grond tussen de Kanaalstraat en de Wilhelminastraat stond vroeger het station. Laat **foto 4** zien.

5

5. Kijk richting de Kanaalstraat (richting de kerk) en laat ook **foto 5** zien.

6

6. Loop vervolgens richting de rotonde op het **Julianaplein**. Laat hier **foto 6** zien.

7. Het spoor boog via het **Julianaplein** naar de **Groningerstraat** om naar het volgende dorp te gaan: Peize.

Foto 1: Leeksterweg

Roden, Leeksterweg

Bron: Historische Vereniging Roon.

Les 3

Terug in de tijd

Foto 1: Leeksterweg

Bron: Historische Vereniging Roos.

Om te vertellen:

De tram kwam via Nietap en de Leeksterweg Roden binnen. Op veel plekken lag het tramspoor heel dicht langs de huizen. Bij veel mensen stonden de kopjes in de kast te trillen als de tram langsreed. Ook sleurde de tram wel eens een fiets mee, die tegen een hekje bij een huis geparkeerd stond.

Hard mocht de tram niet. In de eerste jaren maar 20 kilometer per uur. De boeren waren bang dat hun koeien van de tram zouden schrikken en zure melk zouden geven. De boeren noemden de tram 'het monster dat zwarte rook uitblaast'. Dat deed de tram ook. Hij maakte veel lawaai en hij stonk. Je rookte de geur van verbrande kolen, hoorde het stoom sissen en de wielen over de rails gaan. In de dorpen liep de conducteur met een rode vlag voor de tram uit. Zo waarschuwde hij iedereen dat de tram eraan kwam en dat je aan de kant moest gaan. Toch gebeurden er veel ongelukken met de tram.

Om te vragen:

1. Zoek de plek op waar de fotograaf stond toen hij deze foto maakte. Wat is er veranderd? Wat is er hetzelfde gebleven? Laat de leerlingen kijken naar verdwenen of veranderde huizen, huizen die hetzelfde zijn gebleven, de aankleding van de straat, hoeveel verkeer er is.
2. Waar lag het tramspoor ongeveer? Wat ligt er nu op deze plek? Kun je zien dat hier vroeger een tramspoor lag?
3. Wat valt je op aan de plek waar de huizen staan en waar het tramspoor lag? [het tramspoor lag vlak langs de huizen]

Foto 2: De Helterbult

Bron: Facebook Oud Roden

groep
4

Les 3

Terug in de tijd

Foto 2: De Helterbult

Bron: Facebook Oud Roden

Om te vertellen:

Kun je je voorstellen dat deze plek er vroeger zo uitzag? Toen het spoor voor de tram werd aangelegd, was er op deze plek nog maar weinig bebouwing. De inwoners van Roden wilden namelijk niet dat de tram dwars door het centrum van het dorp zou rijden.

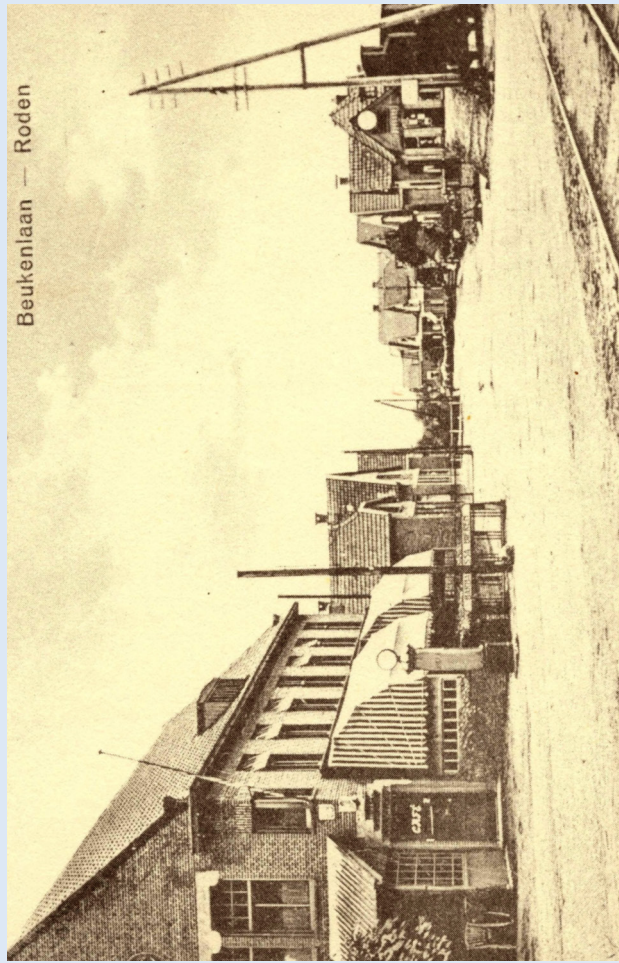
De Helterbult lag echt hoger dan de rest. Als de tram uit Groningen kwam, rookte en pufte de stoomlocomotief om van het Julianaplein naar de Helterbult te komen. Als de tram zwaar beladen was, moesten er soms twee locomotieven ingezet worden om de tram omhoog te krijgen.

De tramlijn Groningen – Drachten is meer dan honderd jaar geleden aangelegd. De aanleg van het spoor zorgde ervoor dat veel mensen werk hadden. Het was zwaar werk: de mannen moesten soms al om 4 of 5 uur 's ochtends opstaan om naar hun werk te lopen. Als de aanleg van het spoor dichterbij hun woonplaats

kwam, hadden ze geluk. Dan hoefden ze minder ver te lopen. Toen het spoor af was, zorgde de tramlijn ook voor veel werk. Er waren machinisten en conducteurs nodig, maar ook mensen die het spoor moesten onderhouden en mensen die kaartjes verkochten. Dat waren vaak mensen die een café in de buurt van het spoor hadden.

Het was groot feest toen de tramlijn werd geopend: de feestcommissie mocht bij de familie Kymmel op Mensinge erewijn komen drinken. 's Avonds was het dorp prachtig verlicht met lampions en brandende vetpotjes. De feestelijkheden werden afgesloten met een groots vuurwerk.

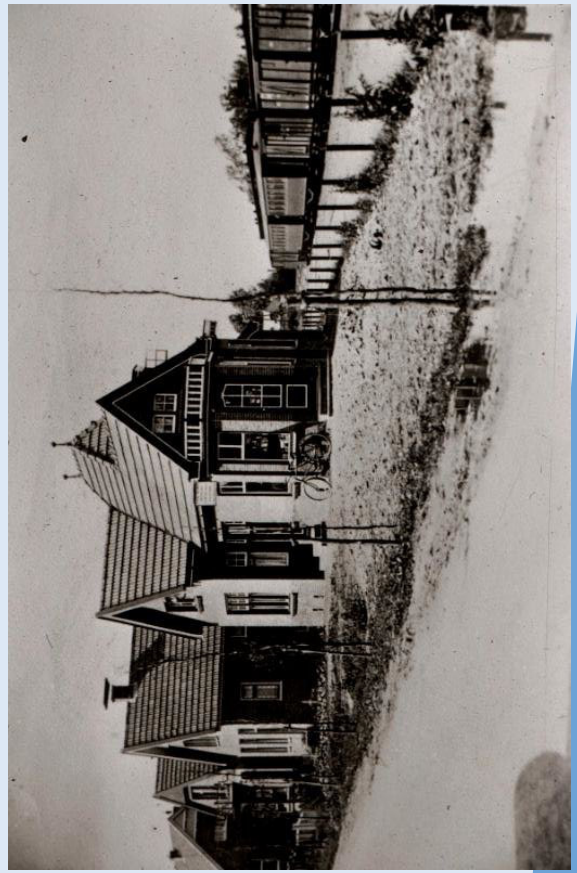
Foto 3: Wilhelminastraat

Historische Vereniging Leek

Historische Vereniging Roon

groep
4

Les 3 Terug in de tijd

Foto 3: Wilhelminastraat

Historische Vereniging Leek

Historische Vereniging Roon

Om te vragen:

Behalve de straatnaam 'Trambaan' is er niks in Roden dat je nog aan de tram herinnert. Het spoor is weg en de meeste gebouwen bij het spoor staan er ook niet meer. Kijk maar eens goed naar deze oude foto's en kijk daarna om je heen. Herken je nog iets van de oude foto's?

Vergelijk de oude foto van de Wilhelminastraat met nu. Wat spreekt je meer aan? Vroeger of nu? Waarom?

Hoe zou je leven veranderen als er ineens een tram door je dorp rijdt?

De komst van de tram was een grote verandering in het leven van de mensen in Roden. Tot de komst van de tram, waren de dorpen rondom Roden verbonden door zandweggetjes. In de zomer kon je daar nog wel over lopen of met een kar over rijden. Maar in de herfst en winter, veranderden deze weggetjes in modderpoelen. Hierdoor waren de wegen vaak onbegaanbaar. Van het ene naar het andere dorp reizen was hierdoor moeilijk en veel mensen kwamen eigenlijk nooit buiten hun dorp. Met de tram was het ineens mogelijk om verder te reizen. Bijvoorbeeld naar Groningen of zelfs naar Amsterdam. Kinderen konden in Groningen naar school gaan en wie bijvoorbeeld naar het ziekenhuis in Groningen moest, kon ook de tram pakken.

Foto 4: Het station

Historische Vereniging Roon

Drents Archief

Historische Vereniging Roon

groep
4

Les 3

Terug in de tijd

Foto 4: Het station

Historische Vereniging Roon

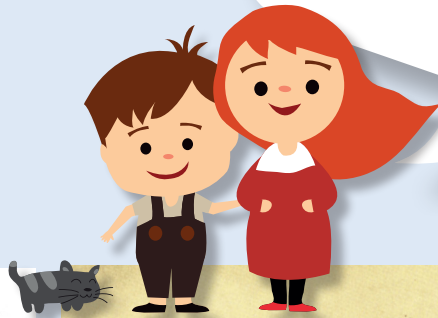
Je bent nu op de plek waar Bokke en Martje op de tram stapten. Jammer genoeg kun je het station niet meer zien: het is lang geleden afgebroken.

Om te vragen:

Vergelijk de foto van het station met de huidige situatie. Wat valt je op als je kijkt naar hoeveel huizen en gebouwen er op de oude foto staan en hoeveel huizen en gebouwen er nu staan?

Om te vertellen:

Eerst mocht het station in Roden geen 'station' heten. Alleen Drachten, Leek en Groningen hadden een echt station. Dat vonden de mensen

Drents Archief

in Roden niet eerlijk. Bij hun halte was het veel drukker dan op het station van Leek. In Roden werden vakantiescholen gehouden voor kinderen uit de stad Groningen. Zij kwamen naar Roden om in de bossen te spelen en gingen iedere dag met de tram op en neer. De vakantieschool in Roden werd mede georganiseerd door de directeur van de Zuivelfabriek in het dorp. Hij hoopte zo heel veel extra roomijsjes te verkopen. Weet jij waar de oude Zuivelfabriek staat? Kijk maar eens tegenover de Kampeerwinkel.

Op de tweede foto zie je de achterkant van het station. Hier kocht je een kaartje en kon je wachten tot de tram kwam.

In 1948 – dat is meer dan zeventig jaar geleden – stopte de tram met het vervoeren van mensen. Die gingen toen veel liever met de bus. Die ging veel sneller en stopte ook niet zo vaak onderweg. De tram bleef nog wel rijden, maar vervoerde alleen nog maar goederen. Later reed er een goederentrein in plaats van een tram.

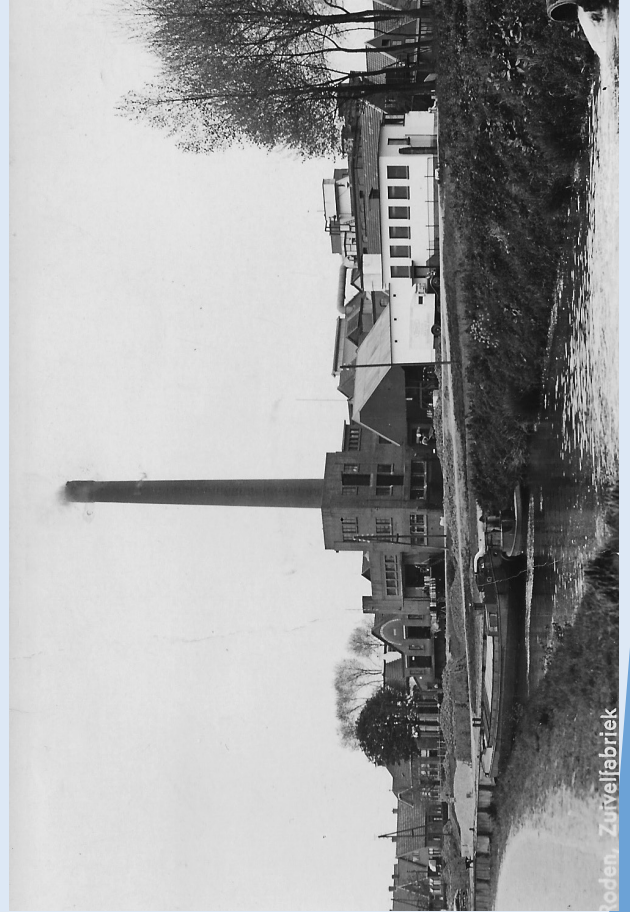

Historische Vereniging Roon

Foto 5: Kanaalstraat

Historische Vereniging Roon

Historische Vereniging Roon

groep
4

Les 3 Terug in de tijd

Foto 5: Kanaalstraat

Historische Vereniging Roden

Om te vragen:

Zoek de plek op waar de fotograaf gestaan heeft. (Let op het verkeer!) Vraag de leerlingen de verschillen en overeenkomsten te benoemen tussen de oude foto en de huidige situatie. Wat valt ze op aan de hoeveelheid verkeer? De aankleding van de straat? Kun je nog zien dat er een spoor liep? Vind je dat de tramovergang op de foto veilig is? Wat valt je op aan de foto? Waar zou je graag nog wat over willen weten?

Historische Vereniging Roden

Om te vertellen:

De zuivelfabriek in Roden was een van de beste klanten van de tram. Veel zuivel, zoals boter, ging met de tram mee naar Drachten. Van Drachten ging de boter met de volgende tram naar Lemmer. Daar ging de boter op een boot de Zuiderzee over naar Amsterdam. Soms moest er met spoed een lading met de tram mee. Dan trakteerde de baas van de fabriek de mensen bij de tram op sigaren.

Ook zaten er vaak veel kinderen in de tram. Zij gingen in Groningen naar school. Onderweg zongen de kinderen of maakten ze muziek. Alleen als het echt nodig was, maakten ze hun huiswerk onderweg. Het liefst zaten de kinderen vlakbij de conducteur: die vertelde vaak de hele weg naar Groningen verhalen en grappen.

Niet iedereen was blij met de kinderen in de tram. In een krant uit 1913 stond: 'De kinderen doen erg vervelend in de tram. Ze steken zelfs brandjes in de rijtuigen aan en klimmen tijdens de rit op het dak van de tram! Levensgevaarlijk met al die bomen die langs het spoor staan.'

Foto 6: Het Julianaplein

groep
4

Les 3

Terug in de tijd

Foto 6: Het Julianaplein

Het Julianaplein is een drukke plek in Roden. Belangrijke hoofdwegen komen uit bij de rotonde. Deze rotonde was er nog niet toen Bocke en Martje klein waren. Toen liep het tramspoor hier langs, richting de Albert Heijn. Het spoor ging via deze straat richting Peize.

Om te vertellen:

Wiebren Ekas, de zoon van de stationschef liep met zijn handkar door het dorp om goederen die met de tram kwamen weg te brengen en spullen die met de tram mee moesten op te halen. Eén keer in de week liep hij via het Julianaplein naar de havezate Mensinge. Freule Kymell zat dan al op hem te wachten. Ze liet iedere week een pakje rookvlees vanuit Groningen met de tram naar Roden komen. Zodra het pakketje uit de tram kwam, bracht Wiebren het gelijk naar mevrouw Kymell.

Om te vragen:

1. Sommige gebouwen aan het Julianaplein staan er nog steeds. Herken jij ze? Zien ze er nog net zo uit als op de oude tekening?
2. Wat is er veranderd op het plein?
3. Welke vervoersmiddelen zie je op de oude tekening? [karren] Welke vervoersmiddelen zie je nu?

groep
4

Les 4

Bijna bij tante Jo

In de reflectie- en verwerkingsles gaan reizen de leerlingen met Bocke en Martje mee naar tante Jo. Dat doen ze door het spelen van een ganzenbordspel. De reis naar tante Jo verloopt niet zonder problemen. Waar had Bocke zijn kaartje alweer ingestopt? Waarom geeft de baas van de Zuivelfabriek een sigaar aan de machinist? En waarom wordt de conducteur zo boos? De reis naar Groningen verloopt niet zonder problemen! Wie onderweg de vragen goed beantwoordt, reist sneller naar Groningen. Een fout beantwoorde vraag zorgt voor vertraging. En wie zich niet aan de tramregels houdt, moet weer bij start beginnen...

Nodig:

spelbord, pionnen, dobbelstenen

Duur:

30 – 45 minuten

Doen:

- Verdeel de klas in groepjes van 3 of 4 leerlingen;
- Print of kopieer het spelbord op A3-formaat (1 voor ieder groepje), lamineer de spelborden eventueel;
- Vraag per groepje een leerling van groep 8 om de spelletjes te begeleiden.

Lesdoelen

De leerling:

- verwerkt en reflecteert op de opgedane kennis uit de drie vorige lessen.
- De leerlingen spelen het tramspel in groepjes. De spelbegeleider leest de vragen voor en controleert de antwoorden.

Extra:

projecteer het spel op het digibord en speel met klassenteams tegen elkaar.

groep

4

Les 4 Ganzenbord

Bocke en Martje stappen bij het station van Roden op de tram. Samen reizen ze naar tante Jo. Maar onderweg gaat er van alles mis. Lukt het Bocke en Martje om bij tante Jo aan te komen?

Nodig:

Spelbord 'Met de tram', pionnen, dobbelstenen
Je speelt het spel als Ganzenbord. Wie als eerste in Groningen is aangekomen, heeft gewonnen.

Spelregels

Start:

Wie als eerste zes gooit, mag beginnen.

- 3:** Martje draait zich om. De vrouw achter haar heeft een mandje met kuikens op haar schoot. Zou ze durven vragen of ze die pluizenbolletjes mag aaien? Bocke geeft haar een por. 'Mar, draai je eens om. Moeder zwaait naar ons!'

Weet jij wat er vroeger bij het station stond? Kies uit:

- a: een drukke winkelstraat;**
- b: weilanden;**
- c een parkeerplaats**

Antwoord goed: twee plaatsen vooruit.

Antwoord fout: beurt overslaan

- 6: In Roden loopt de conducteur met een rode vlag voor de tram uit. Waarom doet hij dat?**

Antwoord goed: nog een keer gooien

Antwoord fout: 1 plek terug.

- 10.** Vanuit de tram ziet Bocke Wiebren met zijn handkar richting Mensinge lopen.

Weet jij nog wat er in het pakketje voor Freule Kymell zit?

Kies uit:

- a. aardappels,**
- b. koffie,**
- c. rookvlees**

Antwoord goed: nog een keer gooien.

Antwoord fout: Wiebren neemt de lange weg naar Mensinge.

Jij mag een beurt overslaan.

groep

4

Les 4 Ganzenbord

14: De tram stopt tussen de weilanden. 'Dat is gek', zegt Bocke. 'Waar is de halte?'. Een oude meneer stapt in. Hij loopt met een stok. Langzaam schuifelt de man naar de conducteur. 'Bedankt voor het stoppen', zegt de man terwijl hij een sigaar uit zijn binnenzak haalt. De oude man geeft de sigaar aan de conducteur. Martje zucht. Dat duurt lang. Ze wil naar tante Jo. Pas als de man is gaat zitten, rijdt de tram weer verder.

Martje en Bocke moeten lang wachten. Jij ook: de tram gaat pas verder als jij zes hebt gegooid.

20: Daar komt de conducteur. Bocke voelt in zijn broekzak. En in zijn andere broekzak. Waar is zijn tramkaartje toch? Hij weet zeker dat hij het kaartje in zijn zak gestoken heeft. 'Martje' piept hij. 'Ik kan mijn kaartje nergens vinden...'
'In je borstzakje', wijst Martje. Gelukkig. Daar is het kaartje. Net op tijd.

Daarom mag je 3 plaatsen vooruit.

27: Noem drie plaatsen waar de tram stopt op weg naar Groningen.

Antwoord goed: 1 plek vooruit.

Antwoord fout: 1 plek achteruit.

30: De tram stopt in Peize. 'Hè, moet je dat zien', fluistert Martje. Bocke ziet hoe twee jongens zich snel onder een bank verstoppen. 'Die hebben vast geen kaartje', zegt Bocke zachtjes. De conducteur trekt ze de jongens aan hun oor onder de bank vandaan. Dan zet hij ze uit de tram.

Gelukkig heb jij wel een kaartje! Daarom mag je nog een keer gooien.

38: Waar kochten Martje en Bocke hun tramkaartje?

Antwoord goed: 1 plek vooruit.

Antwoord fout: 1 plek achteruit.

45: Goed of fout: 3e klas kaartjes waren het goedkoopst.

Antwoord goed: 1 plek vooruit.

Antwoord fout: 1 plek achteruit.

47: Wat ligt er nu op de plek van het spoor in Roden?

Antwoord goed: 1 plek vooruit.

Antwoord fout: 1 plek achteruit.

groep

4

Les 4 Ganzenbord

58: Het wordt steeds drukker in de tram. Martje schuift op de houten bank heen en weer. Ze heeft het warm in haar jurk, schort en wollen kousen. 'Warm hè?', zegt Martje. Bocke knikt. 'Gelukkig zijn we Peize al voorbij.' 'Misschien neemt tante Jo ons wel weer mee naar dat café. Weet je nog Bocke? Net als vorig jaar.' Daar hadden ze echte ranja.' Bocke en Martje steken hun hoofd door het raampje van de tram. Hun haren wapperen in de wind. Ineens tikt er iemand op Bocke's schouder. Hij draait zich verschrikt om. Daar staat de conducteur. 'Kinderen', zegt hij boos. 'Hij wijst naar een bordje.' Martje leest: 'Binnen de ramen blijven.' Haar hoofd wordt rood.

Oeps! Je hebt je niet aan de regels gehouden! De conducteur stuurt je terug naar Start. Je moet opnieuw beginnen.

63: Eindelijk! Je bent in Groningen! Tante Jo staat al op je te wachten. De logeepartij kan beginnen!

Antwoorden

- 3: b weilanden
- 6: Hij gaat voor de tram lopen en zwaait met zijn rode vlag. Zo waarschuwt hij de mensen dat de tram komt.
- 10: c rookvlees
- 27: Roden, Peize, Groningen
- 38: het station in Roden
- 45: goed
- 47: de weg

groep

4

Extra les Bezoek!

Het is voor kinderen niet altijd even makkelijk om zich een voorstelling te maken hoe het leven in de tijd van Bocke en Martje echt was. Persoonlijke verhalen van mensen die jong waren in deze periode, kunnen de leerlingen helpen om zich in te leven in een andere tijd.

Voor deze opdracht kunt u (overgroot-)opa's of oma's in de klas uitnodigen, die hebben meegemaakt dat de tram door Roden reed.

Als alternatief kunt u contact opnemen met een verzorgingshuis in de buurt van de school en vragen of de klas op bezoek mag komen om met de bewoners over de tram en het dagelijks leven.

Mogelijk opzet van een bezoek aan een verzorgingshuis:

- Kennis maken bij de koffie/ranja;
- De kinderen splitsen op in groepen. Bij elke groep schuiven twee bewoners en een gespreksleider (leerkracht of ouder) aan;
- De leerlingen kunnen de vragen stellen die ze in de klas bedacht hebben;
- Bijgevoegd is een vragenformulier om het gesprek bij het onderwerp te houden.

Doen:

- Laat de leerlingen vooraf aan het bezoek een vraag bedenken.

Colofon

Ontwikkeling: Kirsten Bos, Geschiedenis Beleven. Vormgeving: Frank de Wit.

Met dank aan:

Lesdoelen

De leerling:

- oefent met informatie uit het gesproken woord halen;
- oefent met het stellen van gerichte vragen (interviewen);
- vormt zich een beeld van het leven in Roden;
- oefent met zich inleven in 'de ander'.

Duur:

ongeveer 1 uur

Vragen:

- Bent u wel eens met de tram in Roden geweest?
 - Waar kocht u een kaartje?
 - Wie gingen er wel met de tram en waarom?
 - Hoe zag deze eruit?
 - Gingen er alleen mensen met de tram? Of ook goederen?
 - Wat waren de verschillen tussen eerste, tweede en derde klas?
 - Wie ging er allemaal mee? Conducateur? Machinist?
 - Waar reed de tram op? Kolen?
 - Waar stopte de tram allemaal?
 - Wat kunt u nog meer vertellen over de tram?
 - Hoe ging u vroeger naar school?
- Welke vervoersmiddelen waren er toen?
Wat kunt u over Roden van vroeger vertellen?